

DEERSUM, EEN VOORBEELD?

Marja van Veen

Het dorpje Deersum, behorend tot de Friese gemeente Rauwerderhem, zal z'n energie gaan putten uit wind en mest. Als alles meezit over een jaar al. Het dorp telt zo'n 140 inwoners en omvat 41 woonhuizen, 2 boerderijen, een café-restaurant en een kerk.

De eigenlijke aanleiding hiertoe was een kleinschalige afvalwaterzuiveringsinstallatie, aangedreven door een windmolen. Maar er speelden nog 2 zaken mee. Het dorpje Sijbrandaburen, tot dezelfde gemeente behorend, had een nieuw sportgebouw nodig, waarvan de exploitatielasten eveneens met windenergie te drukken zouden zijn. Verder zocht het bedrijf Paques (een onderdeel van de Holec multinational) een proefobject voor een autarkisch energiesysteem, een systeem dat - zeg maar - een van alles verstoken eilandgemeenschap via natuurlijke bronnen van energie kan voorzien.

Nu ligt er dus een plan om heel Deersum met 5 windmolens en een biogasinstallatie van energie te voorzien.

Burgemeester J. van der Meer (49 jaar, PvdA) van Rauwerderhem: 'Hoofdzak zijn de windmolens. Daar worden er 5 van opgesteld en die leveren voldoende vermogen om de behoefte van het dorp te dekken, ook op de piekmomenten. Nu heeft elektriciteit de aardigheid dat je het geweldig mooi kunt transporteren, maar je kunt het niet opslaan, in tegenstelling tot biogas. Vandaar dat wij het biogas op een gasmotor willen aansluiten die vervolgens elektriciteit opwekt. De biogasinstallatie is dus zuiver stand-by. In deze regio moet je rekening houden met een theoretische windstilte van 9 dagen. De opslag

van biogas moet dus tenminste de piekbehoefte van 9 dagen overbruggen. Er is op dit gebied al het een en ander ondernomen, maar steeds via koppelingen aan het net van het PEB. Onze gedachtengang is: we denken alles weg wat we op dit moment hebben, terug naar af, en dan bouwen we de zaak opnieuw op met de technologische kennis die we op dit moment hebben. Dat betekent dat we breken met het PEB, we leveren niet aan het PEB, we nemen niet af van het PEB, we willen principieel zelfverzorgend zijn. Met het PEB hebben we hierover op bestuurlijk nivo gesproken zonder al te zeer in details te treden. Ze zijn bereid alle medewerking te verlenen. Onze bedoeling is het bestaande elektriciteitsnet van het PEB over te nemen.'

Zoals het er nu uitziet is er met de huidige kilowattuurprijs een rendabele exploitatie van het projekt mogelijk. Wellicht in de toekomst voor een lager bedrag, maar dit is afhankelijk van de bevolking, of die een stukje zelfdiscipline en investering wil aanvaarden. Zo zou men ervoor kunnen zorgen dat er geen pieken in het gebruik voorkomen en dat ook het nachtelijke vermogen gebruikt wordt. Windmolens draaien bij wind nu eenmaal door.

Burgemeester Van der Meer: *'Vandaar ook dat we hebben gezegd: we willen niets met het PEB te maken hebben. Het moet onze eigen stroomvoorziening annex zuiveringsinstallatie zijn, die we willen onderbrengen in een koöperatie waarvan iedere afnemer lid is. We denken dat, wanneer je de mensen goed duidelijk kunt maken dat ze met inbreng van een stukje zelfdiscipline geld kunnen verdienen, ze daarvoor in zijn. Maar we zijn gestart met de mededeling dat we niet ingrijpen in het levenspatroon van Deersum op dit ogenblik. Het moet principieel iets van en voor de bevolking worden. En je moet ervoor zorgen dat die daar achterstaat'.*

Op een avond in november '81 zijn de Deersumers dan ook van het plan op de hoogte gebracht. Dat kwam wel even rauw op de maag. Na die avond twee keer gelegenheid gehad te hebben bezwaren kenbaar te maken, bleek iedereen in principe voor, van zeer gematigd tot bijzonder enthousiast. Besloten werd dat de gemeente met een draaiboek moest komen waarin het hele projekt uitgewerkt wordt, technisch en financieel, en waarin ook de koöperatieve vorm gestalte krijgt. Er is toen een projektgroep gevormd bestaande uit de voorzitter van Dorpsbelang, een kandidaat-notaris, vertegenwoordigers van de Dienst van Ge-

meentewerken, B & W, de sekretarie, Holec en Paques.

Alternatieve energie en gemeenschapsleven

De voorzitter van Dorpsbelang is Geert Jan Zandstra (37 jaar), bedrijfsleider bij een vruchtenverwerkende industrie in Leeuwarden. Een enthousiasteling op het gebied van alternatieve energie en erg gehecht aan het gemeenschapsleven. Zijn betrokkenheid bij het projekt dateert al van lang geleden. Om precies te zijn toen het afvalwaterprobleem speelde zo'n 4, 5 jaar geleden. Via zijn werk heeft hij veel met afvalwaterzuivering te maken gehad.

'De plannen die men toen had om het rioolstelsel te verbeteren daar was ik niet zo content mee. Er liep een open goot naar de sloot. Op zich is dat helemaal niet zo'n gekke methode, want die slijmstoffen die wij vies vinden, die zorgden er wel voor dat het water, als het bij de sloot kwam, een heel eind gereinigd was. Daarbij bestond vroeger de plicht om de sloten uit te baggeren. Die plicht is in onze moderne samenleving verloren gegaan met als gevolg dat die sloten een enorme stinkboel werden en dichtslidden. Het enige alternatief is dan de zaak maar te dempen en er een pijpje doorheen te gooien, dan ben je eraf. Dat houdt wel in - wat in Deersum dus ook gebeurd is - dat het punt waar al die pijpjes samenkomen ook weer smerig wordt. Zo blijf je natuurlijk aan de gang. Daarbij komt dat we hier toch ook betalen voor het afvalwater, dat is provinciaal geregeld. In dit soort kleine dorpen gebeurt met dat geld niets, het zijn anderen die daar de vruchten van plukken. Je kan dan wel zeggen we zitten hier in Friesland met mooi schoon water. Nou, daar heb ik verder geen boodschap aan. Op het Snekermeer kom ik niet, maar ik zit wel alle dagen

in Deersum. Over die afvalwaterzuivering heb ik vooral met wethouder Poppen, ook een enthousiasteling op energiegebied, gesproken. Ik heb toen voorgesteld: jongens, waarom doen we het niet met wind-energie. En dan krijg je op een gegeven moment een plan op tafel zoals het er nu ligt.'

Vergunningen

Voor zo'n projekt heb je vergunningen nodig in het kader van de hinderwet en bouwvergunningen. De gemeente verleent die zelf. De beleidslijn binnen het gemeentebestuur is dat op voorhand geen criteria gesteld worden, waaraan de bouw, de plaats en de inrichting van windmolens moeten voldoen. Hoe zit dat nu wanneer iemand individueel een windmolen in z'n tuin wil zetten, wordt dan volgens diezelfde beleidslijn gehandeld? Burgemeester Van der Meer: *'Nou, volgens dezelfde beleidslijn . . . We willen gewoon in z'n algemeenheid ruimte geven aan experimenten op dit gebied. Maar het moet verantwoord zijn, je moet rekening houden met belangen van derden, er kan bv. storing optreden op tv-signalen, door ijs op de bladen van een windmolen zou een huis gebombardeerd kunnen worden etc. We zullen iedere zaak op zichzelf bekijken met als achtergrond principieel meewerken aan deze zaak zonder van te voren alles vast te leggen. We zijn bang dat we daarmee vastlopen.'*

Wedstrijd

De gemeente heeft in principe subsidie aangevraagd bij het provinciaal bestuur in het kader van het ISP (Integraal Structuurplan Noorden des Lands). In feite kan er pas subsidie aangevraagd worden op grond van het draaiboek. Van de kant van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne wees men uit belangstelling voor het projekt

Burgemeester van der Meer

ook op subsidiemogelijkheden die daar bestaan. Aangezien er met subsidieaanvraag nogal wat tijd verloren kan gaan heeft Paques/Holec, die er toch ook alle belang bij heeft, zich bereid verklaard de zaak voor te financieren.

Je blijft natuurlijk altijd bepaalde risico's houden. Zo zouden de exploitatielasten, wanneer een aantal bewoners uit het dorp vertrekt, wel eens zwaar kunnen gaan drukken op de overblijvende groep. En het gemiddelde inkomen in Deersum ligt toch al niet hoog. Om dat inkomensnivo wat op te vijzelen is er een plannetje bedacht.

Geert Jan Zandstra: *'Het voornaamste punt is om de middengroep in Deersum wat te vergroten. Het project zelf brengt niet teveel arbeidsplaatsen met zich mee. Ons plan is een wedstrijd uit te schrijven voor een woning die weinig energie nodig heeft.*

Op dit gebied bestaan al wel heel wat ideeën, maar die zijn voornamelijk door technuten bedacht, niet door mensen die erin moeten wonen. Zo'n woning moet aan 3 eisen voldoen:

1 Hij moet binnen een bepaald kostenraam gebouwd kunnen worden, zeg maar op premie B-nivo dus redelijk betaalbaar,

2 Het moet een bewoonbare woning zijn en

3 Hij moet in te passen zijn in het energieproject in Deersum.

Het moet dus niet alleen een goed geïsoleerde woning worden, maar ook het passieve gebruik van de zonneënergie moet meegenomen worden.

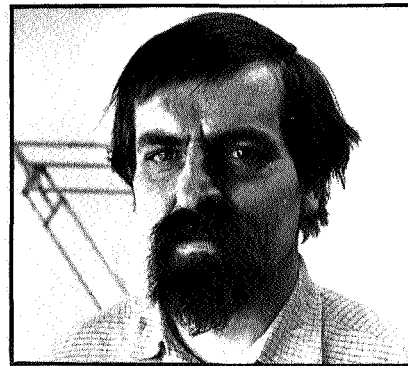
Op het platteland ligt het gemiddelde gasverbruik voor verwarming van woningen nu eenmaal aanzienlijk hoger dan in stedelijke gebieden. Dat scheelt wel zo'n 1000 m³ per woning.

Die wedstrijd wordt via advertenties landelijk uitgeschreven. Op het moment zijn we bezig een jury bij elkaar te krijgen. De bedoeling is voor het winnende ontwerp kopers te vinden, waarbij de gemeente dan de mogelijkheid en de grond biedt om een stuk of 5 van die woningen te bouwen. Zo bied je iets binnen het kader waar wij mee bezig zijn.

Om een schoorsteen neer te zetten waar een allesbrander op kan worden aangesloten is korte termijn denkwerk. Daarbij moet je dan ook weer uitleggen wat wel en wat niet in de allesbrander kan, anders kan je weer een nieuwe schoorsteen bouwen. Zo stak mijn moeder in de oorlog altijd de kachel aan met buskruit. Dat werkte verbazend goed en snel, je had meteen de vlam in de pan.'

Als vliegen op de stroop

Van buitenaf kwamen verschillende reacties: van de TH Delft, uit het onderwijs, van leefgemeenschappen die ook wel iets op dit gebied wilden ondernemen. Ook de 'zachte sektor' toonde belangstelling. Geert Jan Zandstra: 'Die kwamen als vliegen vliegen op de stroop af - niet één of twee hoor - om de inspraak te regelen. Dat hebben we ver van ons afgeschoven. Als ze naderhand zegen: we gaan eens kijken hoe die jongens

Geert Jan Zandstra

dat opgelost hebben, niks geen bezwaar, alle medewerking. Maar om in zo'n gemeenschap te gaan inbreken - want ik kan het niet anders zien dan inbreken - daar voel ik helemaal niets voor. Het idee is bij ons dat we met elkaar moeten zien dat we het zover krijgen. Als je bijvoorbeeld bekijkt wat de elektriciteitsbedrijven voor overcapaciteit hebben, enkel en alleen omdat wij het verbruik moeilijk op elkaar af kunnen stemmen. In een kleine gemeenschap kun je op dit gebied wel wat bereiken en ervan leren. Je moet dit hele project ook als een leerproject zien. Zo gaat de huisvrouwenvereniging in het dorp nu in de huishouding inventariseren hoe ze energie gebruiken, wat voor effect hun handelen heeft. Op zo'n manier weet je waar je mee bezig bent. Aan de orde is: we hebben hier een zeker maatschappelijk kapitaal liggen, hoe buiten we dat uit, hoe kunnen we daar met z'n allen zoveel mogelijk plezier van hebben. Dat is in zegen de opgave die daar voor het dorp ligt.'

Het wachten is nu dus op het draaiboek. Als dat gereed is wordt het aan de bevolking

van Deersum als eerste belanghebbende voorgelegd. Burgemeester Van der Meer: *'We nemen aan - dat kan haast niet anders - dat de bevolking er ja op zegt. Dan wordt het ook werkelijk in produktie gebracht. Ik hoop dan ook dat we volgend jaar om deze tijd bijna zover zijn dat we de knop kunnen omdraaien. Er zit nog een belangrijk aspekt aan de zaak. Als het hier werkelijk goed loopt, kan het voor Paques een serieproduktie worden, wat een aanzienlijk aantal arbeidsplaatsen in een vrij hoogwaardige sektor schept.'*

Burgemeester Van der Meer verkomposteert thuis al zijn organische afval, wat hem de helft in afval scheelt. Aangezien het ophalen en storten van afval steeds duurder wordt, hoopt hij de bevolking van zijn gemeente zover te krijgen dat ze meewerken aan huisvuilscheiding. Het organische afval zou dan in energie omgezet kunnen worden én het

zou de gemeente in stortingskosten schelen. Er wordt al wel gebruik gemaakt van glascontainers.

Hidaard

Opvallend bij dit project is dat er helemaal geen milieu-organisaties bij betrokken zijn. Daar hebben de Deersumers zo hun eigen reden voor. Geert Jan Zandstra: *'Je krijgt dan zo'n geval als Hidaard, waar 35 man om de tafel zitten om te beslissen en daar zit van het dorp dan niemand bij. Ze hebben daar een subsidie aangevraagd om te zien of het mogelijk was een biogasinstallatie te plaatsen. Er zijn daar 3 boeren die stront kunnen leveren en de grootste doet al niet meer mee. Je kunt dan nog zoveel subsidie aanvragen, maar op zo'n manier leidt dat tot niets. In Hidaard zijn de mensen ook zelf bezig geweest, maar er zijn anderen gekomen die zich van het plan meester hebben*

gemaakt. Ikzelf probeer de betrokkenheid en zelfwerkzaamheid van de mensen in het dorp zo groot mogelijk te maken. Dan kunnen ze misschien best wel eens bezig zijn met al uitgezochte problemen, maar dat is helemaal niet erg.'

Jan Dijkstra van de Friese Milieuraad houdt zich met het project Hidaard bezig. Via de provinciale energiebesparingskommissie, waar hij lid van is, kwam hij met dit plan in aanraking. *'Oorspronkelijk zouden de dorpskern van Hidaard (een school, een kerk en ± 12 woningen) en een aantal woningen in het buitengebied op een biogasinstallatie aangesloten worden. Nu de grootste van de 3 mestleverende boeren, een pachtboer in het buitengebied, het heeft laten afweten, is het project wat betreft de dorpskern overleefd gebleven. Op het moment onderzoeken het IMAG (Instituut voor Mechanisatie, Arbeid en Gebouwen) in Wageningen en het Milieukundig Studiecentrum in Groningen de haalbaarheid en maken een kostenanalyse.'*

Het verschil tussen beide projecten is dat in Hidaard neutrale instanties onderzoek verrichten en dat dit in Deersum door het bedrijfsleven gebeurt. Paques is zelf een inwoner van de gemeente. Bij dit laatste kun je natuurlijk een vraagteken plaatsen. Maar of er nu onderzoek verricht wordt door het bedrijfsleven of door een wetenschappelijk instituut, dit soort initiatieven moet alle kans van slagen krijgen en de overheid moet hier op ruime schaal subsidie voor verlenen.